

FLORA MILITARIS

Planternes navne er for landbrugere, gartnere og frugtavlere kun praktiske ”mærkesedler”, men for sprogforskere og historikere et af de mest interessante områder.

Ud over de botanisk knæsatte navne er i Danmark optegnet cirka 25 000 folkelige synonymmer – forholdsvis flere end i noget andet europæisk land. Et mindretal er så gamle, at deres oprindelige betydning er ukendt eller omstridt, andre af helt ny dato. Og der opstår stadig flere ”øgenavne”. De fleste røber et sikkert, fordomsfrit blik for noget karakteristisk ved den pågældende plante eller blomst. Størsteparten blev dannet ud fra sammenligninger med dyrs organer (Rævehale, Hundetunge, Løvemund o.s.v.) eller har et religiøst subs. overtroisk motiv (Paradistræ, Jobståre, Heksetand o.s.v.).

En ret stor gruppe folkelige plantenaavne med militært motiv skyldes jævnføringer mellem plantens udseende og militærpersoner, uniformer eller våben; i enkelte tilfælde har navnet en historisk baggrund.

Blåt og rødt var 1700–1800-tallets dominerende uniformsfarver; sproglige minder herom er nedfældet i en række plantenaavne – til vækster med blå blomster:

Soldaten i det grønne, *Polemonium coeruleum* (Jakobsstige), Tåning Østjylland;¹ *soldatenblume*, *Gentiana verna* (Ensian), Bayer. Schwaben;² *soldados*, *Aquilegia vulgaris*

(Akeleje), Spanien;³ *soldiers*, *Echinosperrnum virginicum* (Pigfrø), Massachusetts USA;⁴ flere eksempler nedenfor – og med røde blomster:

Soldater, *Papaver* (Valmue), Arhusegnen o. 1870, vel sammenlignet med landsoldatens uniform ligesom *røde soldater*, *Stachys silvaticus* (Skovgaltetand), Søllerød o. 1870;⁵ *røde dragoner*, *Chamaenerium angustifolium* (Gederams), Sandbjerg Nordsjælland o. 1870; *soldiers*: *Papaver* (Valmue), England, *because the petals are like the scarlet tunics which soldiers used to wear*;⁶ *Melandrium dioecum* (Dagpragtstjerne), også *red soldier*, *lousy soldier's buttons*; *Geranium robertianum* (Stinkende Storkenæb), Devonshire; *Trifolium incarnatum* (Blodkløver), også *Napoleon Isle of Wight*, sigtende til *den blodige franskmænd*, *Lythrum salicaria* (Kattehale), Norfolk; *Orchis maculata* (Gøgeurt), også *soldiers' jacket*; *Rumex acetosella* (Rødknæ); *Rosa canina* (Hunderose) efter de røde hyben; *Arum maculatum* (Dansk Ingefær), også *soldiers and sailors*, *soldiers and angels*, blomsterkolben purpurrød eller mørkviolet;⁷ *soldier boy*, *Centranthus ruber* (Sporebaldrian), Somerset;⁸ *bloody warrior*, *Castillea coccinea* i USA⁹ og *Cheiranthus cheiri* (Gyldenlak), England;¹⁰ *Fritillaria imperialis* (Kejserkrone), er iflg. sagnet groet frem af bloddråber fra faldne danskere, ligeså (1607ff.) *Sambucus ebulus* (Sommerhyld): *dane's blood*,¹¹ stængler, blade og frugter bliver røde om efteråret,

it has the curious dignity of a ragged regiment, bleeding and forlorn, danes' blood er flere steder i England optegnet til *Pulsatilla pratensis* (Kobjælde); *Indian warrior*, *Pedicularis densiflora* (Trolldurt), Californien.¹² *Anemone pratensis* (Hvid Anemone) kaldes i Buckinghamshire soldiers, white soldiers.¹³

Pulmonaria officinalis, *P. obscura* (Lungurt): blomsterne er først røde, senere blå eller violette, farveskiftet inspirerede til bl.a. *bayern und franzosen* Holzkirchen s.f. München, Bayerns soldater bar blå, franske røde uniformer, sidstnævnte derfor også kaldt "rothosen";¹⁴ hertil svarer *soldiers and sailors* Somersset og Suffolk, *soldiers and his wife* Isle of Wight.¹⁵

Echium vulgare (Slangtunge): dens blomster i en rank valse- eller pyramideformet stand er ligeledes først rødlige og siden smukt blå; plantens danske navne med militært motiv:¹⁶ *svenskere* Sjælland o. 1870ff., Møn; *husarer, blå husarer* Nord- og Midtsjælland o. 1870ff., *Skånske husarer* Nordsjælland 1926ff., *svenske husarer* Holbækegenen, Smørum, Ålborg 1943; *tyskere* Allindemagle Midtsjælland 1937, *prøjserere* Allerslev Midtsjælland 1942; i Sverige:¹⁷ *skånska dragoner* o. 1890, *husaratoppar* Skåne 1891, *soldatra* Skåne 1905, *husar* Skåne; i Tyskland:¹⁸ *preussen* Weimar o. 1860, *husarenkraut* 1875, *blau' preuss'* Mecklenburg 1915 og smst. *blaue dragonen*; *soldaten* Oberpfalz, *dragonen* og *grenadier* Iglau, *landsknecht* Schlesien; hertil svarer fransk *gendarme*.¹⁹

Den botanisk nærtstående *Anchusa officinalis* (Læge-Oksetunge) på samme lokaliteter og ligeledes med farveskifte: *svenskere* Nord og Midtsjælland o. 1870ff., *blå soldater* Nordsjælland o. 1870, *svenske husarer* Midtsjælland o. 1870, *husarblomst*, *tysk husar* og *tyskere* Sjælland o. 1940.²⁰

Iflg. traditionen skal de to sidstnævnte planter være kommet til Danmark med de svenske tropper 1658–60.²¹ Men det modsiges af, at begge var almindelige øst for Storebælt allerede medio 1600-tallet (sml. nedenfor),

og at navnene først er optegnet mere end to hundrede år efter vort sidste militære opgør med Sverige. Hos os som hinsides Øresund må man i nyere tid have jævnført blomster med soldaters (husares) lyseblå uniform, og de danske navnes historiske relation er sekundær. Da Tyskland siden blev "arvefjenden", kom det til udtryk i planternes øgenavne, nu som foragt for de tyske soldater: et besværligt og anmassende ukrudt.

Salvia pratensis (Eng-Salvie) har aks med store mørkeblå og hjelmformede blomster, derfor i Schweiz kaldt *blaue soldaten*,²² *holländer* og *amerikaner*; schweiziske lejesoldater i hollandsk tjeneste kom på orlov i blå uniformer, nogle fra det fjerne Java ("Amerika").²³

Til den prægtige *Melampyrum nemorosum* (Blåtippet Kohvede) med livligt gule blomster omgivet af blå dækblade optegnede Linné 1749 på rejsen gennem Skåne navnet *landsknektar* og bemærkede: *ett ganska artigt namn, emedan*

Blåtippet kohvede eller natt och dag (*Melampyrum nemorosum*). Foto: Håkan Tunón.

denna örten bär svenska livrétet med rocken eller bladerna som äro högblå och bröstet eller blomorna inunder gula.²⁴ Det kendes litterært til 1880, endvidere *svenska militärer* 1861–80, *landssoldat* 1868.²⁵ – *Landsknecht* i Schweiz 1862ff. til *Cirsium arvense* og *palustre* (tidselarter) skyldes deres grove, ”lurve” udseende,²⁶ *husar* til *Cosmea bipinnata* (Stolte Kavalerer) Nösnerland plantens ranke, flotte vækst med stærke blomsterfarver,²⁷ *husaren* til *Orchis* (Gøgeurt) Saarbrücken den brogede blomstertegning²⁸ jf. *soldiers' jacket*, *husarenkraut* til vandplanten *Ceratophyllum* (Hornblad) Lübeck 1907 vel den buskede stængels lighed med uniformshuens (kalpaks) nedhængende brogede stof,²⁹ mens det sydsvenske *amirali* til *Pelargonium radula* (Rosengeranie) med røde blomster er dannet af det botaniske slægtsnavn under påvirkning af a(d)miral, som man kendte fra Karlskrona,³⁰ rosengeranie blev hos os omtydet til *rosengeneral* Midtsjælland 1919. Endnu en folkeetymologi: *Galinsoga parviflora* (Kortstråle) ”*gallant soldiers*”, *soldiers of the Queen*, begge optegnet i London, måske ironisk for de menige soldater, Kipling beskrev i sine indiske historier; det lave ukrudt er *the least military of plants, though it scrounges and is content with little comfort*.³¹ Det danske *pigernes Jens* til den populære stueplante *Impatiens sultani* (Flittiglise) Vestjylland og Midtsjælland 1919 er et lån fra benævnelsen Jensen: menigt mandskab, især af infanteriet, der kom i almindeligt sprogbrug efter Treårskrigen; ”*pigernes Jens*” var dog kendt allerede i 1600-tallet om en charmør, plantenavnet kan således være en hentydning til soldatens ry som kvindebedærer – planten skyder mange aflægere!³² I denne forbindelse: *faldskærmsjæger*, *-tropper*, *Bryophyllum daigremontianum* (Nilgud) sigter til de mange ynglekopper langs bladpladens rand.³³

Soldaatsjes ’små soldater’, *Viola tricolor* (Stedmoderblomst) Groningen skyldes, at blomsterne undertiden kan ligne et barsk

Löjtnantshjärta (*Dicentra spectabilis*). Foto: Håkan Tunón.

ansigt under en hjelm.³⁴ *Dicentra formosa* (Småhjerte) er kaldt *korporalshjerte* Haslev 1924, jf. svensk *fänrikshjärta*, *Dicentra spectabilis* med større blomster bl.a. *löjtnantshjerte* 1929ff., sv. *löjtnantshjärta*, tysk (Magdeburg, München) *leutnantsherzen*, jf. finsk *ritarin sydän* ’ridderhjerte’.³⁵ Disse navne blev vel oprindelig givet på grund af plantens elegante udseende og blomsternes livlige farvespil, men folkeviddet har tolket dem på en anden måde: bøjes blomstens to halvdele fra hinanden, indeholder löjtnantens hjerte en nedringet danserinde, et par sporer og en champagneflaske.

Vejbred-navnet *kæmpe(r)* kan i dansk føres tilbage til o. 1450, endnu ældre og rimeligvis af nordisk herkomst er *kemp(s)* i Skotland og Nordengland, jf. svensk *kämpa(r)*, norsk *kjempe*. Det har ligesom *stridsmand* 1806ff., *krigsmand* Østjylland o. 1880, norsk *slåskjempe*, eng. *soldiers*, *soldier's tappie*, *swords and spears*,

fighting cocks m.fl., tysk (Trier, Østpreussen) *soldaten* relation til en forhen i det nordlige Europa udbredt børneleg. Et par drenge slår to af de langstilkede blomsteraks mod hinanden, helst lige under akset, hvor stilken er blødest, og den dreng, hvis "kæmpe" først mister "hovedet", har tabt. Legen kan være en efterligning af en duel eller lanseturnering, som i nyere tid blev aktualiseret: i en egn på grænsen mellem Norge og Sverige hedder legen "slå svenske",³⁶ på Ålandsøerne kaldes planten *ryssar och turkar 'russere og tyrkere'*.³⁷ Et skotsk *Plantago*-navn *Carl-Doddie* må skyldes striden mellem den sidste Stuart-konges sønnesøn og Georg II af huset Hannover; drengene deler sig i to lejre og slås med blomsteraksene for Carl (Charles) og Doddie (Georg). Det engelske navn *French-and-English-soldiers* refererer til de mange krige mellem England og Frankrig.³⁸ Andre langstilkede blomsterstande blev benyttet til legen og kaldt *kæmpe(r)*, således *Armeria maritima* (Engelskgræs), *Phleum pratense* (Eng-Rottehale) og *Capsella bursa-pastoris* (Hyrdetaske).

Cardamine pratense (Engkarse) kaldes i Egerland *soldaten*, fordi de stift oprette skulpefrugter ligner en deling med gevær.³⁹ De lange spidse og skarpkantede blade på Iris (sværdlilje) gav navnene *soldater*, *sivsoldater* Stevns o. 1920ff.,⁴⁰ jf. nedenfor, vandplanten *Stratiotes aloides* (Krebseklo) af samme årsag *soldatplante* 1862, holl. *soldatenkruid*, eng. *water soldier*.⁴¹

Chrysanthemum segetum (Gul Okseøje) omtales fra midten af 1600-tallet som et frygtet sædukrudt, der giver bønderne store tab. Iflg. traditionen skal planten være kommet til landet med polakkernes eller det brandenburgske rytteris hestefoder under Svenskekrigen 1658–59, deraf navnet *brandenborger* 1684ff.,⁴² til Fyn med spanske troppers hestefoder 1808,⁴³ til Sverige med danske tropper⁴⁴ eller det svenske rytteri, der 1660 vendte hjem fra Slesvig over Danmark⁴⁵ – til Tyskland med

franske (napol.) soldater, jf. *franzosenkraut*.⁴⁶ Mest sandsynligt blev planten indslæbt med forurenede sædekorn, men den havde naturligvis særligt gode betingelser for at brede sig under og efter krige. Andre velkendte ukrudtsplanter, som ikke indvandrede i historisk tid, fik lignende navne; agerkålen f.eks. blev i Sydslesvig kaldt *kosaksennep*, den var ikke kendt på Dannevirkeegnen før 1813, da frøene blev ført dertil med uren havre til kosakkernes heste; bønderne hentede gødning ved Gottorp Slot, og således kom planten ud på markerne.⁴⁷ Agerkål nævnes imidlertid allerede af Harpestræng i 1200-tallet. På samme måde med *Allium ursinum* (Ramsløg): den skal være ført til Danmark af de tyske tropper, som under general Wrangel 1848–50 hærgede Jylland, efter en anden overlevering var det spanierne, der dyrkede planten som grønsag, derfor kaldt *spansk løg* 1882ff. Pollen af ramsløg er påvist i kulturlag fra stenalderen.⁴⁸

Af de talrige plantenaevne opstået ved sammenligning mellem (dele af) planten og *uniformer* eller *våben* kan her kun bringes et udvalg. Hvor intet årstal er anført, blev navnet optegnet efter ca. 1920.

Flyverhjelme, *Astrophyllum myriostigma*, efter hele plantens ejendommelige form⁴⁹ jf. *flyverkaktus* om sukulenten *Crassula falcata*, også kaldet *propelkaktus*, *dampskibsskrue*.⁵⁰

Garderbue, *Kochsia scoparia* var. *trichophylla* (Sommercypres) efter plantens form og fine, tætte løv.⁵¹

Grenadérlue (= -hue), *Aconitum napellus* (Stormhat, s.d.) Nordvestjylland o. 1890⁵² efter blomstens form, jf. *grenadiermütze* til en kaktus *Cephalocereus chrysomallus*.⁵³

Hjelmblostm, *Tropeolum majus* (Blomsterkarse); det botaniske slægtsnavn af græsk tropain 'trofæ, sejrstegn', bladene er skjold-, blomsterne hjelmformede, "forgyltde" eller "blodstænkedé"⁵⁴

Husaren, *Eriophorum* (Kæruld) Schwaben, de lange frugthår sammenlignet med fjerbusk

på husarhjelme, i Nordböhmen *ulanen* efter de små faner, ulaner (og husarer) forhen bar på lansens.⁵⁵

Husarenkappe, *Aconitum napellus*, Rhinlandet, også *soldatenkappen*, jf. holl. *huzarenmutsen*, *kurassiersmuts*, fr. *capet de gendarme*.⁵⁶

Husarfer, *Solidago canadensis* (Gyldenris) Gilleleje, de bueformet udsparrede blomsterklaser kan minde om en fjerbusk.⁵⁷

Husarknap, *Spilanthes oleracea* 1843, vel på grund af de livlige blomsterfarver, jf. *husarenknopf*;⁵⁸ sv. *husarknappar* til *Tanacetum vulgare* (Rejnfan), de gule kurvblomster sammenlignet med messingknapper,⁵⁹ i Skåne også om Ranunkelarter med fyldte blomster,⁶⁰ sml. løjtnantsknappar, soldier's buttons.

Husartop, Nordsjælland o. 1890, sv. (Skåne 1829–38) *husartoppar*, *Linaria vulgaris* (Torskemund); hele blomsterstandens eller nektarsporens lighed med hjelmspids.⁶¹

Kokarde, Gaillardia, efter blomsterstandens lighed, oversat fra *kokardenblume* 1912ff., jf. finsk *kokardikukka*, magyar. *kokardavirág*, i tysk også kaldt *republikblume* og *reichbannereblume*: blomsterfarverne er sort-rød-gylden.⁶²

Løjtnantsknappar, *Ranunculus*-arter med fyldte blomster, Skåne, jf. *husarknap*.

Ridderspore, *Delphinium* sp., 1534ff., tilsvarende i sv. (1589ff.), ty. (1300-t.ff.), eng. (kun 1578), holl., fr.; navnet hentyder til den lange nektarspore.⁶³

Soldaterhat, *Convolvulus arvensis* (Ager-snerle) Sønderjylland, blomsten tragtformet, smst. også til *Tropaeolum majus* (se hjelmblomst), jf. også tysk *husarenkapp*. Navnet *soldaterkerlighed* Haderslev sigter måske til blomsterkarsens kortvarige holdbarhed.⁶⁴

Soldatenkwast, *Cirsium dissectum*, Friesland, efter kurvblomstens form.⁶⁵

Soldier's buttons i engelsk til mange arter med gule blomster (messing!), bl.a. *Caltha palustris* (Kabelleje), også *policeman's buttons*, *Ranunculus*, *Nuphar luteum* (Gul Åkande), *Helianthemum chamaecistus*.⁶⁶

Husarenkappe eller trädgårdsstormhatt (*Aconitum napellus*), ur *Otto Wilhelm Thomé, Flora von Deutschland, Österreich und der Schweiz, 1885.*

Soldier's cap, s. *jacket*, *Orchis maculata*, efter blomstens form og farvetegning.⁶⁷

Soldier's plume, *Habenaria psycodes*, USA, efter blomsterstanden.⁶⁸

Stormhat, *Aconitum napellus* 1648ff., øverste blomsterblad er hjelmformet, jf. *eisenhut* 1539ff., *sturmhut* 1774ff.⁶⁹

Mæge o. 1400ff. (af oldnord. mækir = sværd) til *Iris*, Sværdlilje 1688ff. (1618: *sværdblad*) er et af vore ældste plantenavne, som *suertula*, *suertil* etc. kendt allerede i oldhøjtytske glos-sarier (1300-t.). De fleste europæiske sprog har tilsvarende *Iris*-navne, bl.a. sv. *sabelgräs*, eng. *daggers*, *Jacob's sword*. Andre planter med lange spidse og skarpkantede blade: *sværdlilje*

o. 1700ff., *sværdblad* 1800, *Gladiolus* (det botaniske slægtsnavn af lat. gladius = sværd), jf. ty. *suertele*, *swertel* etc. (1300-t), sp. *estoque* 'stødkårde', parallelnavn i talrige europæiske sprog; *sabelgræs* Sydjylland o. 1880ff., *Narthe-cium ossifragum* (Benbræk) jf. *säbel* Oldenburg o. 1870, russ. *sabelnik*, kroat. *sabljar* til *Acorus calamus* (Kalmus);⁷⁰ *sabelært* 1806ff., sv. 1722ff., også *svärdsärt* 1904 samt *sværdbønne* 1794ff., *sabelbønne* 1848, sv. *svärdsböna* 1795ff., *sabelböna* 1880 sigter til bælgens form,⁷¹ mens *bajonetkaktus*, *-plante*, *-spids*, sv. *bajonettlilja*, ty. *bajonett*, amer. (Colorado) *Spanish bayonet*, *S. dagger* 1898, endvidere ty. *bajonettstangen* Oldenburg o. 1870 til *Acorus calamus* skyldes de stive blades form.⁷²

Muskedonner 1796ff. til *Typha* (Dunhammer) bruges over store dele af landet; egentlig betegnelse for et ældre skydevåben, som plantenavn refererer muskedonner til de lange runde blomsterkolbers lighed med geværpiber og deres anvendelse som slagvåben i børneleg sammenholdt med lignende *Typha*-navne: *donnemos*, *-mus* etc.⁷³

Stueplanten *Pilea* af nældefamilien kaldes 1882ff. *eksplosionsplante*, fordi de fuldt udviklede støvknapper pludselig rettes op og kaster støvet som en lille røgsky ud i luften. Det lille fænomen gav ideen til *bombardérplante* 1866, jf. *artillery plant*, *plante aux feu d'artifice* 'fyrværkeriplante', endvidere *pistolplante*, *atomplante* og *bikiniplante*.⁷⁴ De modne frugter på *Impatiens nolitangere* (Springbalsamin) springer itu ('eksploderer') ved mindste berøring og frøene slynges langt væk, deraf *kanonadeurt*, jf. ty. *flintenkraut* 1901.⁷⁵

Kanontræ 1854 til *Cecropia peltata*. jf. *kanonenbaum* 1793, skyldes den hule stammes lighed med et kanonrør.⁷⁶ Som *krutläskare* 1747ff., *kanonenputzer* eller *-wischer* benævnes de tykke langstilkede blomsterstande på *Typha* (Dunhammer), *Plantago* (Vejbred), *Phleum pratensis* (Engrottehal) m.fl.⁷⁷ *Kanonkugle* 1769, *kanonkugletræ* 1839–94,

Granatable eller *granatäpple* (*Punica granatum*). Foto: Wikimedia.

kanonenkugelbaum 1911, *cannon-ball-tree*, *Couropita antillana* og *Crescentia cujete*, sigter til de store frugters form,⁷⁸ i børneleg er *kanonkugler* de runde kurvblomster på *Artium* (Burre) brugt som kasteskyts.

Granat (af lat. *granatus* 'kornet', jf. granit) = eksplosiv projektil, er udviklet af frugttrænavnet *Granat*, *granatæble* (i dansk fra begyndelsen af 1500-tallet): den runde frugt springer ved modningen op og de talrige røde, hårde og kantede kærner sendes til alle sider. De første (hånd-) granater var kugleformede og fyldt med krudtkorn.

Om *krutbrännare* 1741ff., *Orchis* (Gøgeurt) skrev Linné på Ölandsreisen 1741: *ett namn, som är makalöst väl gifvet ty axet har röda blom-mor såsom eld, men på spitsen små outslagna svarta blommor, hvarmed branden aftecknas*.⁷⁹

I plantenavnene er også repræsenteret en *raketblomst* 1878ff., *raketplante* 1917, *torpedoblomst* Nykøbing F., havestauden *Kniphofia*, jf. *raketenblume* – alle efter den stift oprette

Krutbrännare (Neotinea ustulata, tidigare Orchis ustulata), ur ur Johann Georg Sturm, Deutschlands Flora in Abbildungen, 1796.

blomsterstand med øverst lysende røde eller gule, fornedet efterhånden visne blomster.⁸⁰ Som *faldskærm*, *faldskærmsplante* benævnes *Ceropegia* (blomsterformen) og frøfnugene fra *Taraxacum* (Mælkebøtte),⁸¹ jf. *faldskærmsjæger* overfor.

Skærmpflanzen *Caulis lappula* blev kaldt betlerlys 1688 og hønsefod o. 1700; 1793 foreslog E. Viborg navnet *fodangel*, som siden er anvendt i vore floraværker. Delfrugterne er forsynet med kraftige hagekrummede pigge, som let hænger i strømper og benklæder. Militærets fodangler havde fire jernpigge eller kroge og blev anbragt på bunden af vadesteder o.lign. for at hindre fjendtligt kavalleris overgang (også om bøjler af pigtråd o. lign. anvendt i samme hensigt); når hestene trådte på fodanglerne, blev de såret og kunne ikke fortsætte, krogene hagede sig fast i soldaternes fodtøj eller vikled sig om anklerner. Nævnt bl.a. af Niels Slange i *Christian IV's Historie: De mangfoldige Food-Angler, som for dennem laae udi Veyen* (da danskerne belejrede Kalmar).

Fodanglen hed på græsk *tribolos*, latin *tribulus*, navnet overførtes til en planteslægt af helt anden familie. *Tribulus*' frugter er forsynet med lange spidse torne, som borer sig ind i dyrenes fødder, når de træder på dem. *Tribulus terrestris* blev i 1500-tallet på fransk kaldt *chaussetrape* (også om rævesakse) ligesom *Trapa natans* (Hornnød), hvis frugter har

fire kraftige pigge, jf. sv. (Skåne) *fotangel*, ty. *fussangel*; det botaniske navn er dannet af lat. *calcitrape* = fodangel.⁸²

Viola tricolor (Stedmoderblomst) gror ofte på slagmarker fra den amerikanske borgerkrigs tid og er derfor i Virginia kaldt *battlefield flower*.⁸³

FORKORTELSER

Browning = Browning, Gareth H., 1936, *The Book of Wild-Flowers and the Story of their Names*, London & Edinburgh.

Grigson = Grigson, Geoffrey, 1955, *The Englishman's Flora*, London.

Lyttkens = Lyttkens, August, 1904–15, *Svenska växtnamn*, Stockholm.

Marzell = Marzell, Heinrich, 1943ff., *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen*, Leipzig.

ODP = Lange, Johan, 1959–61, *Ordbog over Danmarks Plantenavne*, København.

LITTERATURHENVISNINGER

- 1 *Skattegraveren* 5, 1886, Kolding, s. 75, vel som pendant til *ridderen i det grønne (Adonis)* og *jomfruen i det grønne (Nigella)*: ODP 2, s. 290.
- 2 Marzell II, s. 340.
- 3 Font Quer, P., 1962, *Plantas medicinales*, Barcelona, s. 210, blomsterne har desuden (nektar-) sporer.
- 4 *Journal of American Folk-Lore* 5, 1892, s. 101.
- 5 ODP I, s. 327; 2, s. 182, 647f.
- 6 Browning, s. 206, også *red huntsman*: Grigson, s. 49.
- 7 Browning I, s. 93; II, s. 186, 209; Grigson, s. 49, 83, 105, 134, 160, 194, 235, 283, 425, 430; *soldiers and sailors* til *Iris pseudoacorus* (Gul Sværdlilje) er rimeligvis en videreudvikling af sværd-motivet (bladformen!).

Hornnød eller sjönöt (Trapa natans), ur Otto Wilhelm Thomé, 1885, Flora von Deutschland, Österreich und der Schweiz.

- 8 Grigson, s. 359, smst. også *bloody butcher*.
- 9 *Journal of American Folk-Lore* 7, 1894, s. 95, også *noseblood*.
- 10 Prior, R. C. A., 1879, *Popular Names of British Plants*, London, s. 25.
- 11 Grigson, s. 35, 346, 348, 350f., 402, jf. Brønde-gaard, V. J., 1961, "Blomster af Blod" (kronik), *Fyens Stiftstidende*, 22/7 1961.
- 12 *Journal of American Folk-Lore* 11, 1898, s. 276.
- 13 Browning I, s. 44; Grigson, s. 34.
- 14 *Kosmos*, 1963, s. 120f.
- 15 Grigson, s. 283; i dansk, svensk, tysk kendes ingen plantenavne med marine(r) som præfik.
- 16 *ODPI*, s. 215.
- 17 Lyttkens I, s. 348; Vide, Sten-Bertil, 1966, *Syd-svenska växtnamn*, Lund, s. 118.
- 18 Marzell II, s. 187, 189.
- 19 Rolland, Eug., 1910, *Flore populaire* 8, Paris, s. 78 (Clécy).
- 20 *ODPI*, s. 78.
- 21 Kamp, J., 1943, *Dansk Folketro*, København, s. 46.
- 22 Wartmann, B., 1874, *St. Gallische Volksbotanik*, Wien, s. 69; tilsvarende i fransk *soldat bleau*: Rolland [note 19], s. 182f.
- 23 Egli, Martha, 1930, *Benennungsmotive bei Pflanzen*, Bülach, s. 97.
- 24 Linné, Carl von, 1956 [1751], *Skånska Resa 1749*, Malmö, s. 319, sml. Lyttkens, s. 242f.
- 25 Lyttkens, s. 244f.; Fries, Elias, 1880, *Kritisk ord-bok öfver svenska växtnamnen*, Stockholm, s. 69.
- 26 Marzell I, s. 1011, 1024, navnet er også nedsæt-tende.
- 27 Krauss, Friedr., 1943, *Nösnerländische Pflanzen-namen*, Beszterce-Bistritz, s. 111.
- 28 *Rheinisches Wörterbuch* III, ÅR, s. 1025.
- 29 Schumann, C., 1907, *Der Wortschatz von Lübeck*, Strassburg, s. 63.
- 30 Vide [note 17], s. 13f.
- 31 Grigson, s. 362.
- 32 Bom, Kaj, 1950, *Mere om Slang*, København, s. 124; har også artsnavnet *sultani* spillet ind?
- Planten blev 1890ff. kaldt sultanbalsamin: *ODPI*, s. 758.
- 33 *ODPI*, s. 228, kaldes også *Royal Air Force*.
- 34 Heukels, H., 1907, *Woordenboek der Neder-landsche Volksnamen van Planten*, Amsterdam, s. 277.
- 35 *ODPI*, s. 486f.; Vide [note 17], s. 183f.; Marzell II, s. 118; Suhonen, Pentti, 1936, *Suomalaiset kasvinnimet*, Helsingfors, s. 131.
- 36 *Kgl. norske Vidensk. Selsk. Forhandl.* 13, 1940, s. 157; jf. Schübeler, F. C., 1885, *Norges væxtrige* I, Christiania, s. 603.
- 37 *Acta Soc. pro Fauna et Flora Fennica* 40, 1915, nr. 4, s. 25.
- 38 Browning I, s. 174ff., jf. Britten, J. & Holland, Rob., 1886, *A dictionary of English plant-names*, London, s. 285. J. Wright daterer legen *striking kemp's* tilbage til 1882: *The English Dialect Dic-tionary* III, 1898–1905, s. 417 og V, s. 816; *herba Martis* i middelalderlige glossarier kan hentyde både til vejbrede sårlægende egenskaber og kamplegen: Fischer, Hermann, 1929, *Mittelal-terliche Pflanzenkunde*, München, s. 279.
- 39 Marzell I, s. 808.
- 40 *ODPI*, s. 772.
- 41 Heukels [note 34], s. 247; Grigson, s. 396; det bot. slægtsnavn er græsk og betyder kriger.
- 42 Feilberg, H. F., 1886–93, *Ordbog over jyske almuesmål* I, København, s. 112; *Oeconomisk Journal*, 1758, s. 239f.; *Danmarks og Norges Oeconom. Magazin* 3, 1759, s. 365, *ODPI*, s. 348.
- 43 Egen optegnelse 1946 fra Assenseggen; val-muerne omkring Nyborg sættes også i for-bindelse med spaniernes ophold: Lange, Axel, 1932, *Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter*, Odense, s. 113f.
- 44 Lyttkens III, s. 1611 (1776).
- 45 Lüders, P. E., 1772, *Bedenken über das Unkraut insonderheit über den Koeck und die Wucher-blume*, Flensburg, s. 9.
- 46 Marzell I, s. 979; *Hessische Blätter für Volks-kunde* 49–50, 1958, s. 115, jf. Marzell II, s. 558: *Galinsoga parviflora, franzosenkraut*.
- 47 Dansk Folkemindesamling 1906/23: 3342, 3353 (optegnet 1942–44).

- 48 Om plantevandring under invasioner og krige: Pettersson, Bror, 1944, i *Nordenskiöld-Samfundets tidskrift* 4, s. 19–80.
- 49 *Berlingske Tidende*, 23/12 1928.
- 50 *ODPI*, s. 425.
- 51 *ODPI*, s. 803.
- 52 *Skattegraveren* 12, 1889, Kolding, s. 156.
- 53 Marzell I, s. 893.
- 54 *ODPI* II, s. 744.
- 55 Marzell II, s. 288.
- 56 Marzell I, s. 100; Heukels [note 34], s. 4; Rolland [note 19] I, ÅR, s. 98f.
- 57 *ODPI* II, s. 618.
- 58 *ODPI* II, s. 640, i ty. *husarenknopf* til en lang række andre planter med rund, tætstillet blomsterstand: Marzell, registerbind.
- 59 Lyttkens III, s. 1619.
- 60 Vide [note 17], s. 118, 184.
- 61 *ODPI*, s. 871: *Onsjöbygden*, 1963, Billinge, s. 58; Lyttkens I, s. 210.
- 62 *ODPI*, s. 621; Suhonen [note 35], s. 159; Marzell II, s. 531.
- 63 *ODPI*, s. 434f.; Marzell II, s. 69f.
- 64 *ODPI*, s. 397; II, s. 744, 746.
- 65 Franke, D. & Ploeg, D. T. E. v. d., 1955, *Plantenammen yn Fryslân*, Ljouwert, s. 116.
- 66 Grigson, s. 37, 39, 48, 80, 105.
- 67 Grigson, s. 425.
- 68 *Journal of American Folk-Lore* 7, 1894, s. 100.
- 69 *ODPI*, s. 20; Marzell I, s. 99.
- 70 *ODPI*, s. 658, 767; II, s. 106; Vide [note 17], s. 254, 298; Marzell I, s. 111 og II, s. 691f., 1021f., det bot. slægtsnavn *Iris* måske til gotisk *hairus* = sværd: Fries, Elias, 1953, *Botaniska Utflygter* 2, Stockholm, s. 113.
- 71 *ODPI* II, s. 223, 269; Lyttkens II, s. 655.
- 72 *ODPI* II, s. 535; Marzell I, s. 111; *Journal of American Folk-Lore* 11, 1898, s. 282.
- 73 *ODPI* II, s. 757, sml. s. 754f.
- 74 *ODPI* II, s. 246f.; *Natur*, 1910, s. 364.
- 75 *ODPI*, s. 757.
- 76 *ODPI*, s. 298; Marzell I, s. 869.
- 77 Lyttkens III, s. 1402f.; Marzell, registerbd.
- 78 *ODPI*, s. 423; Marzell II, s. 1216.
- 79 Lyttkens III, s. 1263; Linné, Carl von, 1745, *Öländska och Gothländska resa*, Stockholm, s. 115.
- 80 *ODPI*, s. 802; *raketpoppe* til *Populus generosa* efter dens hurtige vækst: *ODPI* II, s. 315.
- 81 *ODPI*, s. 321f., II, s. 689.
- 82 *ODPI*, s. 297; Lyttkens II, s. 537; Rolland [note 19] 4, ÅR, s. 254 og 6, s. 7.
- 83 *Journal of American Folk-Lore* 6, 1893, s. 138.